

УДК 72.025.4

д. арх., професор Дьомін М.М.,
deminmaster@gmail.com, ORCID: 0000-0002-3144-761x,
Київський національний університет будівництва і архітектури,
к.т.н. Орленко М.І., lonskyi_ukrrest@bigmir.net, ORCID: 0000-0002-4154-2856,
корпорація “Укрреставрація”, м. Київ

СИСТЕМНИЙ ПІДХІД ДО ПАМ'ЯТКООХОРОННОЇ І РЕСТАВРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Розглянуті питання використання системного підходу при дослідженні пам'яток архітектури і пам'яткоохоронної і реставраційної діяльності.

Ключові слова: системний підхід, пам'яткоохоронна і реставраційна діяльність, проблеми, пам'ятки архітектури.

Теорія за визначенням – це сукупність ідей, поглядів, концепцій, вчень, уявлень професіоналів або суспільства про об'єктивну дійсність. Теорія виростає з практики, яка є об'єктом узагальнення і усвідомлення. Інше визначення, що стосується інженерно-технічних дисциплін, архітектури і містобудування – це сукупність методів, що ґрунтуються на знаннях про об'єкти дослідження, їхньої поведінки у просторі і у часі, під впливом основних визначальних чинників, які являють собою інструменти прогнозування наслідків взаємодії об'єктів із зовнішнім природним, антропогенним, соціальним, економічним, правовим середовищем [6]. Наприклад, знання законів будівельної механіки і спротиву матеріалів дає змогу спрогнозувати поведінку конструкції, побудованої з певними характеристиками матеріалів, способів кріплення, кількісними параметрами під впливом зовнішніх сил різної потужності, спрямування і ін., визначити граничні стани конструкції, за якими настає її руйнування.

Теоретичне знання закономірностей соціальної поведінки населення у громадському просторі зокрема можливо передбачити просторову поведінку натовпу по мірі збільшення показників концентрації людей і її наслідки для здоров'я людей і стану довкілля.

Можливо прогнозувати характер впливу змін показників якості середовища розташування нерухомої пам'ятки архітектури на її зорове сприйняття і естетичні враження, психологічний стан суб'єкта сприйняття і відповідно його поведінкової реакції, зниження наукової і культурологічної цінності пам'ятки при порушенні її автентичності цінності під впливом реставраційних дій та інше.

Стан розвитку сучасної теорії реставрації пам'яток нерухомої архітектурної спадщини дає принципову можливість наукового передбачення наслідків реставраційного втручання у життя пам'ятки (позитивних чи негативних) вже на попередніх стадіях вироблення комплексу заходів по відновленню пам'ятки, дозволяє спрямувати і полегшити пошуки оптимального рішення по її збереженню [10,11,12].

Методологія в архітектурній науці – буквально вчення про методи дослідження об'єктів архітектури містобудування – тобто, сукупність способів вивчення фізичних об'єктів, технологій та процесів прийняття рішень, у даному контексті прийняття управлінських рішень спрямованих на відтворення та відновлення об'єктів культурної спадщини, критерієм якості яких є збереження пам'ятки без нанесення їй шкоди або її знищення як історико-культурного феномена.

У своєму розвитку різні науки пройшли принаймні три етапи: спостереження і накопичення знань про об'єкти, теоретичне осмислення і узагальнення емпіричних даних і фактів і, нарешті, експериментальна перевірка теорії на практиці, установлення стійких закономірностей і вироблення практичних рекомендацій.

Наука реставрації, яка є складною за змістом, оскільки у сфері своєї практичної діяльності вона синтезує знання багатьох наукових дисциплін. Вона, по суті, є міждисциплінарною і охоплює окрім архітектури та будівництва такі наукові дисципліни як археологія, історія, культурологія, мистецтвознавство, фізика, хімія, матеріалознавство, естетика і як інші сучасні науки спеціалізується не на накопиченнях наукових знань, а на проблемах [10,11,12].

Кожна наука користується власним термінологічно-понятійним апаратом.

Як наука, яка перебуває у стані становлення та розвитку, реставрація ґрунтується на принципах і аксіомах, що вироблені людством за останнє століття, сформульованих у міжнародних документах-хартіях. Вона ще не виробила власного методологічного апарату і знаходиться у стадії накопичення і осмислення експериментальних даних.

Будь-який об'єкт архітектури та містобудування теоретично розглядається принаймні у трьох аспектах: функціональному, естетичному та аксіологічному. У функціональному, тому що кожний об'єкт архітектури і містобудування має певне функціональне призначення (житлове, громадське, виробниче, тощо). У естетичному – бо кожний архітектурний об'єкт знаходиться у полі зору суб'єктів його зорового сприйняття і справляє певні емоційні переживання: позитивні, негативні або байдужість. У аксіологічному аспекті кожний

архітектурний об'єкт розглядається як певна цілісність з точки зору утилітарної (економічної), громадської, культурної, сакральної і нарешті наукової цінності.

Кожна споруда має велику соціальну і економічну вартість. Деякі з них являють собою також історико-культурну та наукову цінність як пам'ятки місцевого, національного або навіть всесвітнього значення. Саме це визначає специфічні заходи по її утриманню і відновленню – від капітального ремонту, реконструкції до реставрації. З огляду на високу вартість робіт з реставрації пам'ятки, складність процесів, обладнання, кадрового потенціалу, необхідних для виконання будівельних робіт по утриманню пам'ятки архітектури у належному стані, важливо чітко визначити предмет охорони. Це може бути споруда в цілому або її окремі компоненти – фасади, інтер'єри, або навіть окремі елементи їх оздоблення. Утримання конструктивних елементів у тому разі якщо вони не являють собою предмета охорони як об'єкта науки і будівельної техніки, може здійснюватись загально-будівельними засобами із застосуванням сучасних ефективних технологій. У разі пам'яток архітектури епохи античності, середньовіччя, ренесансу, бароко, класицизму, модерну та інших стилів, при зведенні яких застосовувались методи і технології, які репрезентують свою добу, до збереження та укріплення несучих конструкцій можуть застосовуватись лише методи наукової реставрації з максимальним збереженням автентичності матеріалів і конструкцій і з мінімальним втручанням сучасних елементів [1,7,10,11].

Слід зазначити, що наукова реставрація на початку ХХ ст. зводилась лише до реставрації культових і репрезентативних палацових споруд, тоді як зараз реставрації підлягають пам'ятки різного функціонального призначення. Втім, незважаючи на те, що це був лише процес становлення реставрації, проте ті принципи, які були започатковані на початку ХХ ст., – необхідність ґрунтовних натурних і архітектурно-археологічних обстежень, виконання архітектурно-археологічних обмірів, залучення аналогів, затвердження проектів реставрації на засіданнях спеціалізованих наукових комісій, – лягли в основу української реставраційної школи. Багато проблем сучасної реставрації в Україні пов'язано саме з обмеженням переліку типів будівель, які на початку ХХ ст. вважались пам'ятками, оскільки таке обмеження призводило до руйнації і непрофесійних ремонтів інших типів споруд – наприклад, деяких видів громадських, житлових, промислових, інженерних будівель [1,7,10,11]. На ці типи будівель проголошений принцип збереження і відновлення первісного вигляду не розповсюджувався, і навіть на видатних пам'ятках не завжди проводилась комплексна реставрація.

Задачі, які вирішуються українськими реставраторами в сучасних умовах, набагато складніші, тим більше, що зараз накопичений великий пласт

спеціальної реставраційної інформації щодо причин аварійності будівель і методів її ліквідації, реставраційні методики весь час удосконалюються і поповнюються новими технологіями [10].

Важлива проблема, яка пов'язана з реставрацією пам'яток, – це максимальне дотримання засад консервації, тобто мінімального втручання в першооснову пам'ятки [1,2,3,7]. Реставраційні методики, які застосовуються на об'єкті, повинні максимально зберігати автентичність пам'ятки, потрібно за можливості зберігати первісні матеріали і конструкції, а в разі необхідності застосовувати ті нові методики і матеріали, які не наносять шкоди старим частинам будівлі і можуть утворити з старими матеріалами і конструкціями надійну статичну будівельну систему [10].

Таким чином, вибору реставраційних матеріалів та технологій передують ретельні архівні, архітектурно-археологічні, натурні, інженерно-геологічні, хіміко-петрографічні та технологічні дослідження, які покликані надати максимально вичерпну фахову інформацію про стан та матеріали автентичних частин будівлі, методи будівництва станом на різні періоди [10]. На основі комплексу цих досліджень можливо спрогнозувати, як вплине проведення реставраційних робіт і застосування певних матеріалів і конструкцій на стан пам'ятки [10].

В Україні це стосується як археологічних залишків, так і тих, що збереглися у вигляді цілої споруди або її фрагментів, на кшталт пам'яток архітектури Давньої Русі, споруд епохи XVII-XVIII століть, які мають найвищу ступінь культурного та наукового значення, дослідження технології будівництва, будівельної техніки, будівельних матеріалів тих часів.

Досвід останнього століття свідчить про те, що українське суспільство не в змозі утримувати увесь масив об'єктів архітектурної спадщини у належному стані. Єдине, що може зберегти пам'ять про них, це створення їх віртуального образу на базі документальної фіксації (обміри, фотофіксація, реєстр будівельних матеріалів і конструкцій та елементів декору для природних парків та об'єктів містобудування, також найбільш суттєвих елементів доквілля).

Системний підхід на відміну від комплексного підходу, що вивчає об'єкт від окремого до загального (метод індукції), розглядає об'єкт архітектури як системну цілісність, як явище, що досліджується від загального до окремого (дедуктивний метод).

На попередніх стадіях розвитку реставраційної науки в галузі архітектури, що визначалися дослідженням окремих фактів і чинників руйнування об'єктів архітектури (природних, антропогенних) згодом, з накопиченням величезної кількості розрізнених даних постала проблема осмислення усього масиву інформації про вітчизняний і закордонний досвід реставрації пам'яток, великих

досягнень у цій сфері, та прикрих помилок, які призвели не до покращення стану споруд, а до їх спотворення і навіть руйнування внаслідок «реставраційних» заходів.

Методи дослідження реставрації об'єктів архітектури багато в чому співпадають з загальнонауковими методами. Вибір методів визначається комплексом процедур та задачами дослідження. Традиційно залучаються метод історичного аналізу, метод порівняльного аналізу, іконографічний, графо-аналітичний методи та інші. Значною мірою усіма цими методами у реставраційній науці користуються при проведенні натурних обстежень пам'ятки з обробкою первісних матеріалів (що передуює проведенню реставраційно-відновлювальних робіт), комплексних архітектурно-археологічних та інженерно-геологічних обстеженнях пам'ятки і прилеглої до неї території. Крім цього, в якості базових джерел для обґрунтування складу і змісту реставраційних робіт (особливо в разі часткового чи повного зруйнування об'єкта, або численних перебудов і втрати автентичності) виступають архівні іконографічні та письмові джерела.

Історичний метод розглядає стан об'єктів архітектури, їх формування і розвиток, зміни, що вникають у історичній послідовності. Наприклад, Софія Київська на часи її будівництва і освячення, періоду XIII-XVI ст., XVIII, XIX, XX століття. Далі для аналізу цієї або будь-якої іншої пам'ятки застосовується метод порівняльного аналізу, який дає можливість порівнювати зміни, що сталися у вигляді архітектурного об'єкту, які відбуваються з плином історичного часу, або зіставляти різні об'єкти між собою з метою встановлення ступеню співпадання або відміни за різними критеріями: функцією, формою, об'ємом, габаритами, кольором, фактурою, матеріалами та конструкціями тощо, а також технічного стану об'єктів, їх взаємозв'язку з оточенням та інше, а також порівнювати передумови виникнення, проблеми реставрації і збереження об'єктів, аналізувати стан різних пам'яток і зумовлені цим станом реставраційні технології, тощо.

Іконографічний метод традиційно залучають в реставрації. Його широке застосування передбачає аналіз різноманітних графічних і живописних зображень – від літописних зображень, користуватися якими можна лише з певною долею умовності, старовинних картин та гравюр до обмірних креслень, креслень зондажів, проектних креслень і натурних замальовок.

Незважаючи на широке розповсюдження, перелічені та їм подібні методи об'єктивно не мали змоги вирішувати завдання дослідження об'єктів архітектури з достатньою мірою достовірності і повноти. Причиною тому було недостатньо коректне і методично виважене визначення об'єкту і предмету діяльності, зокрема у сфері реставрації.

Застосування цих традиційних наукових методів дозволяє вирішувати окремі поставлені задачі. Найбільш ефективно вони діють у випадку дослідження окремої пам'ятки, ансамблю (комплексу) чи групи пов'язаних між собою пам'яток. Проте обмеження дослідження лише традиційними науковими підходами не дає можливості отримати повну узагальнену картину виникнення, становлення та розвитку реставраційної діяльності. Разом з тим, важливо порівняти між собою застосовані технології, показати, які результати в кожному випадку дали певні технології, порівняти між собою матеріали конструкції зведених у один період будівель і показати, як це визначило порядок реставраційно-відновлювальних робіт. Окремо слід вміти проаналізувати практику відтворення видатних споруд, ставлення до якої і досі викликає суперечки в суспільстві, порівняти між собою практики відтворення конкретних об'єктів. Поставлені задачі вимагають залучення принципово нових наукових методів, які б дозволили створити узагальнену цілісну картину діяльності суспільства у сфері реставрації в Україні.

Методологічним принципом, який об'єднав перелічені методи дослідження, виявився системний підхід, який розглядає явища не взагалі, а розподіляє їх на ґрунті принципів – цілісності, який пропонує розглядати фізичні об'єкти або процеси як ціле, що поділяється на складові, та принцип визначаючих ознак, який говорить про те, що для вирішення певних завдань (проблем) мають бути визначені саме визначальні – головні ознаки – критерії, за якими виконуються процедури структурування об'єктів, зокрема об'єктів архітектури.

Системний підхід, який виник у 60-ті роки минулого століття у сфері біології, одразу ж одержав визнання у фізиці, хімії, біохімії, медицині, психології та ін., на початку 70-х років увійшов у містобудівну і архітектурну науку. Методологія системного підходу загальної теорії великих складних систем стала основним засобом аналізу слабо структурованих об'єктів, до яких відносяться і архітектурно-реставраційна наука, продемонструвала свою ефективність в останні десятиліття. В ряді випадків системний аналіз є чи не єдиним способом структурування і вироблення алгоритмів вирішення наукових і практичних проблем містобудування і архітектури та у сфері реставраційної діяльності.

З точки зору системного підходу, загальної теорії систем реставраційна наука відноситься до категорії слабоструктурованих, а це значить, що подальший її розвиток є неможливим без застосування методів системно-структурного аналізу, формалізованого визначення об'єктів дослідження, процесів прийняття рішень, спрямованих на відновлення пам'яток архітектури і містобудування.

Структурувати проблему або фізичний об'єкт можливо шляхом уявлення їх як відокремленої від зовнішнього світу цілісності, яка в залежності від завдань дослідження може бути розчленована на складові-компоненти, які зв'язані між собою системою зв'язків, що визначають їх функціональну, морфологічну та інформаційну структуру.

На принципах системного аналізу побудована методологія формалізованого представлення явища у цілому і окремих об'єктів архітектури як систем, що мають ієрархічну структуру і складаються із взаємозв'язаних частин. Аналіз структури системи починається з їх розчленування на складові – цілісні компоненти, які у свою чергу розчленовуються на більш дрібні складові і так до первинних (неподільних) елементів.

Це необхідно тому, що з об'єктом архітектури, який до того ж являє собою історико-культурну, наукову або матеріальну цінність – об'єктом реставрації чи відтворення неможливо поводитись як з неподільним цілим. Усі дії по комплексу будівельних робіт спрямовані не на будівлю у цілому, а на її окремі компоненти та кінцеві елементи, які у сукупності являють собою цілісний об'єкт архітектури. Іншими словами, об'єкт архітектури має властивості багатоцільового призначення і відповідно може бути розглянутий в різних аспектах.

Будучи носієм головної функції – утилітарної, тобто її основного призначення кожна споруда може бути розглянута (і розглядається) як: об'єкт архітектури, об'єкт будівельної техніки, конструктивна система, сукупність будівельних матеріалів, об'єкт культури, історії, науки, об'єкт реставрації, відтворення, реконструкції, капітального ремонту, реституції і інше.

Кожний аспект віддзеркалює точку погляду на об'єкт і відповідно характер комплексу дій по відношенню до об'єкту: дослідницьких, будівельних, реставраційних, мистецьких студій та інше.

Кожна задача визначає власну структуру – декомпозицію об'єкта архітектури.

Наприклад, для відновлення несучої спроможності будівлі в цілому необхідно виявити причини втрати її несучої спроможності та сукупність чинників, які спричиняють руйнівний вплив відносно певних частин будівлі: основи та фундаменти, несучі стіни, колони, фахверки, склепіння, дахи тощо. Не слід аналізувати технічний стан будівлі цілком, а покомпонентно (поелементно).

Інакше кажучи, об'єкт дослідження, у даному разі об'єкт реставрації, має бути представлений у вигляді системи. Складання опису об'єкта реставрації як системи – це складання моделі, яка відображає групу властивостей системи.

Поглиблення опису системи – її подальша деталізація у моделі, визначається постановкою завдання.

Формування структури системи, тобто усіх можливих відношень (зв'язків) між підсистемами і елементами всередині системи означає її декомпозицію – розчленування на окремі компоненти (підсистеми) різних рівнів аж до неподільних елементів.

Розчленування може бути за різними ознаками. В реставраційній науці у морфологічному описі системи основними ознаками почленування системи (критеріями) є функціональне призначення підсистем і елементів. Така модель дозволяє коректно застосовувати традиційні методи – порівняльного аналізу, іконографічний, історичний та інші, порівнювати між собою об'єкти архітектури не взагалі, а покомпонентно, поелементно, тобто порівнювати між собою стіни з стінами, вікна з вікнами, орнаменти з орнаментами та ін.

Характер об'єкту і завдань реставрації від загального до окремого (або від окремого до загального) визначає структуру моделей об'єктів реставрації як ієрархічні. У разі реставрації або відтворення не окремої споруди, а їх сукупності у межах певного ансамблю або установи (монастир, музейний комплекс), де окремі будівлі розглядаються як елементи, модель може мати блоково-ієрархічну структуру.

Можуть бути структури і іншого типу – багатозв'язкові, наприклад.

Фізичні системи, до яких зокрема відносяться пам'ятки архітектури, не мають стабільної (що підтримується внутрішніми ресурсами) організації і явно вираженої цільової функції. “Функція фізичних систем формується з точки зору діяльності людини: користуючись такими системами людина наділяє їх певними функціями. Існування системи може протирічити потребам людей, заважати якійсь діяльності. Руйнувати системи, створені людиною, – це також функція” [5]. Тут під терміном “руйнування” мається на увазі упорядкування системи більш високого рівня (ансамбль). Важливішим завданням сучасної реставраційної науки в галузі архітектури є системне визначення і формалізоване представлення об'єкту дослідження, чинників та умов, які формують систему обмежень, які у сукупності складають предметну область діяльності в сфері реставрації пам'яток архітектури.

Пам'яткоохоронна діяльність, діяльність у сфері реставрації, які широко користуються понятійно-термінологічним апаратом суміжних галузей науки, формують свою професійну мову, яка ще не існує у вигляді сформованого тезаурусу. Втім, його необхідно створювати як основу розроблення системи структурно-логічних моделей об'єктів реставрації, системи обліку пам'яток, системи моніторингу актуального стану окремих пам'яток і галузі

пам'яткоохоронної діяльності в цілому і нарешті створення експертних систем реставраційної діяльності в Україні.

З позицій системного підходу пам'ятки архітектури сприймаються як цілісність не тільки як “річ у собі”, а також як елемент цілісності вищого порядку – оточуючого середовища, яке, як правило, визначається межами зони зорового сприйняття пам'ятки. У цих межах встановлюються місця найбільш сприятливі для огляду пам'яток. Саме з цих “точок” відкриваються “види”, які в свою чергу стають предметами охорони не тільки пам'ятки, але й її оточуючого середовища.

Аналіз зони зорового сприйняття пам'ятки архітектури методами моделювання і експериментального проектування дає можливість встановити елементи середовища: будівлі, зелені насадження, рекламні установки, кіоски, опори електромереж та ін.. які знижують рівень сприйняття пам'ятки і визначаються як “дисонуючі”.

При такому підході задачі реставрації пам'яток архітектури розширюються і предметом охорони і відновлення стає не тільки сама пам'ятка, але й середовище її розташування.

Прикладом такого підходу можуть слугувати простір між дзвіницями Софійського собору і Михайлівського Золотоверхого монастиря, де було знесено ряд дерев, що закривав зорову вісь, і проведено комплексний благоустрій території, упорядковано рух транспорту, прибрані рекламні щити і інше.

Відомий також досвід Самарканду, де навколо пам'яток всесвітнього значення – мавзолея Тамерлана Гур-Емір, а також відновленої мечеті Бібі-Ханим було вивільнено від забудови ділянки, що заважали їхньому зоровому сприйняттю, а також обмежували туристичну діяльність. Понесені витрати міста на компенсації при розчищенні території від забудови поверталися поповненням бюджету Самарканду від міжнародного і внутрішнього туризму та від збільшення кількості прочан.

Досвід Самарканду свідчить про доцільність оцінки умов сприйняття пам'яток архітектури і при необхідності ставити питання про знищення дислокації об'єктів.

Висновки

1) Сучасна теорія і методологія реставраційної науки в сфері охорони нерухокої архітектурної спадщини в Україні, які ґрунтуються на величезному масиві інформації про світовий і вітчизняний досвід виконання робіт з реставрації відтворення пам'яток архітектури в період двох останніх століть, багато в чому визначаються загальним станом архітектурно-містобудівної науки, характерним для якої є перехід від суто традиційних методів

дослідження на шляхи використання останніх досягнень системного підходу та представлення об'єктів архітектури як складних систем і відповідно моделей – функціональних, морфологічних та інформаційних.

Це дає можливість:

– виявлення ознак реставрації на різних історичних періодах і відмінностей реставрації від інших проявів архітектурно-будівельної діяльності (на основі методу порівняльного аналізу);

– визначення реставрації об'єкту як цілісної системи з розгалуженням на більш дрібні ієрархічні рівні з своїми реставраційними методиками (на основі методів системно-структурного аналізу, порівняльного аналізу, іконографічного методу);

– створення на основі моделей реставрації об'єкта архітектури теоретико-методологічних основ реставрації (на основі методів системно-структурного аналізу, порівняльного аналізу, іконографічного методу);

– формулювання методології створення системи моніторингу стану пам'яток архітектури (на основі методу системно-структурного аналізу, порівняльного аналізу);

– розроблення інформаційної структури експертної системи реставраційних робіт (на основі методу системно-структурного аналізу, порівняльного аналізу).

2) Для кожного історичного періоду характерними є методи і технології виконання будівельних робіт, застосування матеріалів та конструкцій фундаментів і стін, які виконували функції як конструктивних, так і опоряджувальних.

Виявлені закономірності дозволяють вже в процесі попередніх археологічних досліджень ідентифікувати і датувати залишки фундаментів. Подальше дослідження із застосуванням методології хімічного аналізу розчинів може уточнювати датування конструкції, місця походження будівельних матеріалів, стан технології будівництва, ступінь ефективності будівельного виробництва.

Література

1. Вечерський В.В. Спадщина містобудування України. Теорія і практика історико-містобудівних пам'яток-охоронних досліджень населених місць/ – К.: НДІТІАМ, Головкивархітектура, 2003. – 106. с
2. Державний реєстр національного культурного надбання (пам'ятки архітектури і містобудування). – Пам'ятки України: історія та культура. – 1999. – № 3.

3. Державні будівельні норми України. Реконструкція, ремонт, реставрація об'єктів невиробничої сфери. Реставраційні, консерваційні та ремонтні роботи на пам'ятках культурної спадщини ДБН В.3.2.-1-2004. – К.,2005. – 121 с.

4. Довідка про кількість пам'яток археології, історії, монументального мистецтва, архітектури і містобудування України станом на 1 січня 2002 року. – Культура і життя. – 2002. – № 31. – С. 3.

5. Дружинін В.В., Конторов Д.С. Проблемы системологии (проблемы теории сложных систем) / С предисл. Глушкова В.М. – М.: Советское радио, 1976. – 296 с.

6. Дьомін М.М. Містобудівні інформаційні системи. Містобудівний кадастр. Первісні елементи містобудівних об'єктів / М.М. Дьомін, О.І.Сингаївська. – Київський національний університет будівництва і архітектури. – К.: Фенікс, 2015. – 216 с.

7. Закон України “Про охорону культурної спадщини” від 8 червня 2000 року № 1805-III.

8. Закон України “Про затвердження Загальнодержавної програми збереження та використання об'єктів культурної спадщини на 2004-2010 рр.” від 20 квітня 2004 р.–№ 1692. – IV.

9. З історії української реставрації: Додаток до щорічника “Архітектурна спадщина України”/ За ред. В. Тимофієнка. – К.: Українознавство, 1996. – 276 с.

10. Консервація і реставрація пам'яток архітектури (Методичний посібник) (Під ред. М.І. Орленко). – К.-Л., 1996. – 586 с.

11. Міжнародна хартія про збереження та реставрацію пам'яток і визначних місць (Венеціанська хартія). Ухвалена на другому Міжнародному конгресі архітекторів та технічних фахівців з питань історичних пам'яток. – Венеція,1964, прийнята ІКОМОС 1965 р.

12. Міжнародна хартія про спадщину традиційного будівництва. Ратифікована 12 Генеральною Асамблеєю ІКОМОС. – Мексика, жовтень 1999 року.

13. Перелік історико-культурних, історико-архітектурних, історико-меморіальних, історико-етнографічних заповідників та музеїв-заповідників України. – Культура і-життя. – 2002. – № 31. – С. 2.

14. Постанова Кабінету Міністрів України від 14 вересня 2016 р.№ 626 “Про внесення змін до Порядку визначення категорій пам'яток для занесення об'єктів культурної спадщини до Державного реєстру нерухомих пам'яток України”.

д. арх., профессор Демин Н.М.,
Киевский национальный университет строительства и архитектуры,
к.т.н. Орленко Н.И., корпорация “Укрреставрация”, г. Киев

СИСТЕМНЫЙ ПОДХОД К ПАМЯТНИКООХРАННОЙ И РЕСТАВРАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

В статье рассмотрены вопросы использования системного подхода при исследовании памятников архитектуры и памятникоохранной и реставрационной деятельности.

Ключевые слова: системный подход, памятникоохранная и реставрационная деятельность, проблемы, памятники архитектуры.

Doctor of architecture, Prof. Dyomin N.M.
Kyiv National University of Construction and Architecture,
Ph.D Orlenko N.I., “Ukrrestavratsiya” corporation, Kyiv

THE SYSTEM APPROACH TO PROTECTION AND RESTORATION ACTIVITY

In the article the questions of the use of approach of the systems are considered at research of monuments of architecture and of heritage protection and restoration activity.

Key words: system method, heritage protection and restoration activity, problems, architectural monuments.